

Araştırma Makalesi/ Research Article

**Demokrat Parti Grubu Zabıtlarında 1957 Seçimleri
ve Ekonomik Durum**

Tahsin Aydoğan*

(ORCID: 0000-0002-6048-9819)

Makale Gönderim Tarihi

24.09.2024

Makale Kabul Tarihi

06.12.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Aydoğan, T., "Demokrat Parti Grubu Zabıtlarında 1957 Seçimleri ve Ekonomik Durum", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/ Özel Sayı: Dr. Selma Pehlivan'a Armağan (2024): 1749-1778.

APA: Aydoğan, T. (2024). Demokrat Parti Grubu Zabıtlarında 1957 Seçimleri ve Ekonomik Durum. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (Özel Sayı: Dr. Selma Pehlivan'a Armağan), 1749-1778.

Öz

1950-1960 yılları arasında gerçekleşen üç seçim, doğal olarak Demokrat Parti döneminin üç bölümde incelenmesini beraberinde getirmektedir. Bu dönemlerin her birinin birbirine benzeyen ve kendine has özellikleri mevcuttur. Her üç seçimden de birinci parti olarak çıkmasına karşın Demokrat Parti için 1957 erken seçiminin parti grubundaki algılanışı dışa yansıtıldığı gibi değildir. 1957 seçiminin görünürde bir zafer olmasına karşın parti grubunda aylarca eleştirisinin yapılması ve başarısızlığın nedenlerinin konuşulması onu diğer seçimlerden ayırmaktadır.

Bu araştırmada, seçimlerin ve iktisadi gelişmelerin Demokrat Parti grubu içinde nasıl ele alındığına ve bu konularla ilgili parti içinde yaşanan tartışmalara

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Türkiye, tahsin_aydogan@hotmail.com.

Ph.D. Candidate, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Main Discipline of History, Turkey.

odaklanılmıştır. Bu bağlamda, Demokrat Parti grubunda bir dizi analize sebep olan ve ardından birçok tartışmayı beraberinde getiren 1957 erken seçimi ile iktisadi gelişmeler, araştırmanın esasını oluşturmaktadır. Demokrat Parti grubu zabitleri üzerinden yürütülen bu çalışma, 1957 seçiminin ve sonrasındaki iktisadi gelişmelerin Demokrat Partililerin bakış açısından nasıl algılandığını belirlemeyi ve içerde yaşanan tartışmalar bağlamında Demokrat Parti'nin tutumunu analiz etmeyi mümkün kılmıştır. Elde edilen bulgular, parti içindeki genel durumu anlama ve gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sağlama açısından önemli bir nitelik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, 1957, Seçim, İktisat.

Abstract

1957 Elections and Economic Situation in the Democratic Party Group Records

The three elections that took place between 1950 and 1960 naturally entail the examination of three distinct phases of the Democratic Party era. Each of these periods has similarities and distinctive features of its own. Despite emerging as the first party in all three elections, the perception of the 1957 early election within the Democratic Party's parliamentary group is not accurately reflected as portrayed externally. Despite the apparent victory of the 1957 election, prolonged internal criticism within the party group and discussions about its reasons set it apart from the other elections.

This research focuses on how elections and economic developments are addressed within the Democratic Party group and delves into the internal debates surrounding these issues. In this context, the 1957 early election and the subsequent economic developments, which led to a series of analyses and numerous discussions within the Democratic Party group, constitute the core of the study. Conducted through an examination of Democratic Party group records, this study enables the determination of how the 1957 election and the post-election economic developments were perceived from the perspective of Democrats and facilitates the analysis of the Democratic Party's stance within the context of internal debates. The findings hold significant qualitative value in comprehending the overall dynamics within the party and contribute to future studies in this regard.

Keywords: Democratic Party, 1957, Election, Economy.

Giriş

II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan gelişmeler, Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülkeyi sosyal, siyasi ve iktisadi olarak etkilemişti. Türkiye, iç ve dış politikaları ile iktisadi uygulamalarında daha dışa açık bir döneme girmiş, savaşın kendisini de etkilediği gerekçesiyle Marshall Planı kapsamında 615 milyon dolar talep etmişti. Bu büyüklükte bir yardım talebi, iktisadi açıdan ülkenin içinde bulunduğu karaborsa, hayat pahalılığı ve mesken buhranı gibi belli başlı temel sorunlarla doğrudan ilgiliydi.¹

Demokrat Parti (DP), 1950'de iktidara gelişi sonrasında liberal bir ekonomik yaklaşımı benimsemiş, halkın iktisadi açıdan rahatlayabilmesi, ülkenin de dışa açık bir ekonomi haline gelebilmesi için çaba sarf etmişti. Nitekim Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile özel sektöre, Ziraat Bankası ile çiftçilere verilen krediler, tarım amaçlı halka dağıtılan başı boş devlet arazileri, tarımda makineleşme ve fiyat sübvansiyonları 1954'e kadar olan sürede halktaki memnuniyetin kaynağını oluşturmuştu.² Özellikle II. Dünya Savaşı süresi ve sonrasında baskılanan kesimlerin birçok ürüne ulaşabilmesi ve toplumun büyük bir bölümü için her şeyin doğru yapıldığının düşünülmesi söz konusu memnuniyetin oluşmasında etkili olmuştu.

II. Dünya Savaşı sonrası koşullar, Kore Savaşı'nın neden olduğu tarımsal ürün talebi ve hava şartları, DP elde ettiği iktisadi başarıda hayati rol oynamıştı. Ancak DP, başarıyı bu etkenlerden bağımsız olarak değerlendirmişti. DP, başarıyı koşullardan bağımsız kazandığını varsayıyor, yaptıklarını tek başına sonuç üreten doğrular olarak görüyordu. Nitekim sürdürülebilir kalkınmanın lokomotifini olarak düşünülen tarımın, 1954 yılındaki hava şartlarından etkilenerek ekonomide ürettiği deprem etkisi, DP yönetimini ray değişikliğine itmisti. Bu nedenle de sanayi sektörüne kalkınmada öncelik verilmeye başlanmıştı. Diğer yandan verilen teşvikler ve sağlanan kolaylıklara rağmen Türkiye'nin düşük gelire sahip bir iç pazar ülkesi olarak görülmesi, bir türlü istenen düzeyde doğrudan yabancı sermaye

¹ Burak Aydemir, "II. Dünya Savaşı Sonrasında (1945-1950) Türkiye'nin İktisadî Durumu ve Sosyal Hayatta Yaşanan Gelişmeler." İçtimaiyat 5, No. 1 (2021): 73-89, s.79-80.

² Sabit Dokuyan, Darbe Yolunda Üç Yıl 1957-1960, Çizgi Kitapevi, İstanbul, 2023, s.26.

çekememesine de neden olmuştu.³ Bu gelişmeler çerçevesinde gelecek yıllara olan etkisi bakımından 1954 yılını bir kırılma yılı olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

İktisadi göstergeler açısından 1954'ü kırılma yılı yapan önemli bir gösterge de para emisyonudur. D DP'nin ilk döneminde (1950-1954) emisyon hacmi 420 milyon lira düzeyindeyken, 1954'ten sonra bu hacim her yıl 600 milyon liraya ulaşmıştı. Bu düzeyde bir emisyon hacmi üretilmesinin temel hedefi yüksek büyüme oranları yakalamak istemesiydi. Nitekim 1955'te yakalanan 7.8'lik büyüme, söz konusu isteğin bir sonucuydu.⁴ Ne var ki yaratılan para arzının artışın büyüklüğü, 1955'ten sonra sık sık şikâyet edilecek olan hayat pahalılığını da beraberinde getirecekti.

Her ne olursa olsun, kalkınma DP'nin öncelikli mottosu ve karakteristik özelliğiydi. DP yönetimi, kalkınma için enflasyonun göz ardı edilebileceğini ve bütçe açığı verilebileceğini düşünüyordu. Bu düşünce kapsamında 1953 yılında bir yasa çıkarılmış, %20 oranındaki munzam karşılıkların bankalar tarafından Merkez Bankası'na yatırılması kararlaştırılmıştı. Bankaların yatırdığı munzam karşılıklar ise kredi olarak kamu teşekküllerinin kullanımına verilmişti. Başbakan Menderes'in parti grubunda yaptığı konuşmalar değerlendirildiğinde uygulamanın sonuçlarını göze aldığını gösteriyordu. Menderes'e göre gelişmek bir yönüyle dengeleri bozmak demekti. Sıkıntılar geçiciydi ve iktisadi geleceğin inşasında sıkıntılara katlanılabiliirdi. Ayrıca halkın yarı aç yarı tok, bir lokma bir hırka yaşamalarına izin vermeleri durumunda zaten bütçe açığı ve enflasyon oluşmayacaktı.⁵ 1950-1954 dönemi genel olarak değerlendirildiğinde DP'li yöneticilerin uygulanan iktisadi politikaların

³ Feridun Cemil Özcan, "Ellili Yıllarda Türkiye Ekonomisi" Türkiye'nin 1950'li Yılları, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İletişim Yay. İstanbul 2020, s.47-54; Dilek Yiğit Yüksel, İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarında Türkiye'de Demokrat Parti (1954-1957), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 27 (2011), 97-130, s.101.

⁴ DPMGZ, 09.12.1958 s.24-25; Ahmet F. Özsoy, Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim, Karahan Kitapevi, Adana 2011, s.103.

⁵ Nevin Coşar, "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası." Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 60 (01) (2005): 187-196, s.37; DPMGZ, 03.12.1957 s.67-68, 76; Osman Sait Dikilitaş, Demokrat Parti Hükümetlerinin Sosyo – Ekonomik Alandaki İcraatları (1950-1960), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2007, s.147.

üreteceği olumsuzlukların farkında olduğu ifade edilebilir. Ancak karar merciinde bulunan kişilerin oluşacak olumsuzlukların varacağı boyutları kavradıkları söylenemez.

DP'ye ilişkin araştırmalar, ya genel olarak 1946-1960, 1950-1960, ya da 1950-1954, 1954-1957, 1957-1960 dönemlerini ele almaktadır. Bu kapsamda literatürde alana katkı sunan ve çalışmamıza kaynaklık eden önemli çalışmalar mevcuttur. Bununla beraber çalışmamız, diğer çalışmalardan farklı olarak DP'nin kendi iç dünyasından söz konusu yıllardaki iktisadi sürecin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda ortaya konan hususların alana katkı sunacağı ve yeni çalışmalara kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

1957 Erken Seçimini Hazırlayan İktisadi Gelişmeler

1950-1954 dönemi yüksek büyümenin ve düşük enflasyonun dış ticaret ve dış borçlanmalarla sağlandığı bir refah dönemidir. Halk günlük yaşamında hissettiği refah düzeyi ve geçmişe kıyasla ulaşabildiği ürünlerden kaynaklı memnuniyetini 1954 seçimlerinde Demokrat Parti'ye yüksek oy teveccühü olarak göstermiştir. Ancak 1954-1957 dönemi, ağır çekimde her şeyin geriye gittiği, bir önceki dönemde yapılan hataların sonuçlarının belirdiği, iç ve dış konjonktürün sorunlar ürettiği ve muhalefetin iktidarı bunaltmaya başladığı bir zaman dilimi olacaktır.

DP'nin ikinci döneminin (1954-1957) başladığı günlerde liberal dış ticaret politikasıyla dış ticaret dengesinin sağlanamayacağı artık anlaşılmıştı. Nitekim ihraç mallarına olan talebin de düşmesi üzerine hükümet, 21 Temmuz 1954'te Kar Hadleri Kararnamesi ile ithalatı sınırlayan, döviz rezervlerini korumayı amaçlayan önlemler aldı. Ancak dış kaynaklardan finansman teminin eskisi kadar kolay olmaması, dış ticaret açığını kronik bir soruna dönüştürmüştü. Dış ticaret kaynaklı olumsuz gelişmelerin kamuoyunda yer bulması üzerine, Cumhurbaşkanı Celal Bayar Haydarpaşa Limanı'nın temel atma törenindeki konuşmasında bu konuya da değinmişti. Bayar, ithalatın artmasının olumsuz değerlendirilemeyeceğini, ülkenin kalkınabilmesi için gerekli teknik aletlerin sağlanabilmesi amacıyla ithalat yapıldığını, bu ithalatın

ülkeye gelecekte kazanç olarak döneceğini ifade etmişti.⁶ Cumhurbaşkanı Bayar da Başbakan Menderes gibi dış ticaret açığının ülkenin gelişiminin bir sonucu olduğunu, çekilen sıkıntıların gelecekte üretim olarak ülkeye geri döneceğini düşünüyordu.

1955, halkın ekonomik zorlukları hissetmeye başladığı ve olumsuz ekonomik etkilerin Anadolu'da yüzyıllardır devam eden bazı alışkanlıkları dahi değiştirecek düzeye ulaştığı bir yıldı. Bu bağlamda, kahve özelinde yaşanan darlık, halkın nohutu öğütüp nohut kahvesi yaparak çözüm bulma çabalarına ve hükümetin kişi başına belirli bir gramajda kahve piyasaya sürme girişimlerine yol açmıştı. Devam eden darlık nedeniyle, kahve yerini çaya bırakmış ve ilerleyen yıllarda kahve darlığı, muhalefetin seçim propaganda afişlerine konu olmuştu. Aynı yıl yapılan hükümet programında yatırımlardan, halkın ihtiyaçlarının giderileceğinden, fiyatların kontrolü için gerekirse mahkeme kurulacağından söz edilmiş, ancak sorunların temelini inilmemişti. Ekonomik programdaki bu yüzeysellik Türkiye hakkındaki İngiliz yıllık raporlarına da yansımıştı. Raporda Türkiye'de uygulanan ekonomik programın belirsiz ve hedefsiz olduğu vurgulanmıştı.⁷ DP yönetiminin geçiş yaptığı sanayi eksenli kalkınama politikalarının ürettiği sorunların geçici olduğu yönündeki varsayımı, ileride her şeyin iyiye gideceği kanaatinden beslenmeye devam etmişti.

Döviz rezervlerindeki yetersizlik nedeniyle hükümet, 1954 yılının sonlarına doğru dış kaynak aranmaya başlamıştı. Başvurulan kaynaklardan IMF devalüasyon önermiş, Hükümet bu öneriye yanaşmayarak ABD'den ek kredi talep etmişti. ABD finansman talebine olumsuz yaklaşmış, piyasada çivi, nal, mıh, ilaç, otomobil lastiği, traktör yedek parçası gibi birçok ürünün ithalatı Hükümet için imkânsız hale

⁶ Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005, İmge Yayınları, Ankara 2006, s.107-109; Can Som, Parazitli Demokrasi, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul 2008, s.40; şule Sevinç Kişi, "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikası ve Değerlendirilmesi (1950-1960)" Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 1, (2005): 93-114, s.103-104.

⁷ Mehmet Ö. Alkan, "Kahve-Kahvaltı ve Çay Tiryakiliği", Türkiye'nin 1950'li Yılları, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İletişim Yay. İstanbul 2020, s.619-620; Zafer, 21/01/1954; Zafer Akşam Postası, 22.09.1956, 21.10.1956, 19.11.1956, 27.06.1958; DPMGZ, 13.12.1955 s.253; Murat Kasapoğlu, İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye (1950-1960), Editör, Libra Kitapçılık ve Yay. İstanbul 2015, s.73.

gelmişti. 6-7 Eylül olayları ve yaşanan iç siyasi çalkantılarla birleşen iktisadi kriz kısa sürede siyasi krize dönüşmüş 29 Kasım 1955'te Hükümet istifa etmek zorunda kalmıştı. Diğer yandan Merkez Bankası, Ticaret, Sanayi ve Maliye Bakanlıkları arasında yaşanan koordinasyonsuzluk, hazırlanan yeni Hükümet programını yabancı devletlerin raporlarını haklı çıkaracak şekilde işlevsizleştirmişti. Nitekim takip edilen iktisadi politika ve yapılan ekonomik programa artık içerden de eleştiriler gelmeye başlamıştı. Kocaeli Milletvekili Sadettin Yalın, programda paranın izafi ve hakiki değerinin arasında uçurum bulunduğuna dikkat çekmişti. Yalın ayrıca paranın küçük üretim sektörlerine verilmesiyle iyi sonuçlar elde edilebileceğini, ancak mevcut durumda paranın eve, apartmana harcandığını, bunun paraya güvenilmediği anlamı taşıdığını dile getirmişti.⁸ Parti grubundan buna benzer eleştirilerin varlığı vekillerin erken uyarı görevlerini yerine getirdiği, milletvekillerinin halkla temaslarının iyi düzeyde olduğu şeklinde okunabilir.

Yaşanan iktisadi olumsuzluklar devletin temel göstergelerinde kendini iyiden iyiye göstermeye başlamıştı. 1956 yılına gelindiğinde bir önceki yıl %7,9 olan büyüme %3,2'ye düşmüş, %7,8 olan enflasyon %16,8'e, dış borç 346 milyon dolardan 420 milyon dolara yükselmişti. 1954'ten itibaren döviz rezervlerine ilişkin süregelen sorunlar nedeniyle de piyasada ürün darlığı yaşanmaya devam ediyordu. Öte yandan, DP hükümetinin kar hadleriyle ilgili olarak çıkardığı 1018 sayılı kararname yayımlandıktan yalnızca üç gün sonra kaldırılmış, çıkarılan 1020 sayılı kararname ile yeni oranlar belirlenmişti. Çok kısa aralıklarla yapılan bu değişiklikler, iktisadi alanda alınan kararların üzerine yeterince düşünülmediği izlenimini uyandırıyor. Piyasaya ve fiyatlara yapılan müdahalelerin yetersiz kalması nedeniyle Hükümet, 25 Haziran 1956'da Milli Koruma Kanunu'nu kabul etmişti. Özellikle büyük şehirlerde ihtikarla mücadele kapsamında denetimlere başlanmış, ilgili firmalar hakkında davalar açılarak piyasa kontrolü sağlanmaya çalışılmıştı. Ancak bu tedbirler de ihtiyaç maddelerinin temini sağlayamamış, DP

⁸ Ahmet F. Özsoy, Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim, s.86,88; Oktay Yenal, Cumhuriyetin İktisat Tarihi, Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s.114-114; DPMGZ, s.37,44,45; Sibel Küçükkülahlı, 1950-1960 Dönemi İktisat Politikalarının Toplumsal Hayata Etkileri, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, s.76.

milletvekilleri ihtiyaç maddeleri meselesine ilişkin Őikayetlerine devam etmişti.⁹ DP'nin büyük oranda kendisinin neden olduğu bütçe açığı ve döviz rezerv sorunlarını kanuni tedbirlerle çözmeye çalışması gaz ve frene aynı anda basılması olarak nitelendirilebilir.

Seçimin ne Alınması ve 1957 Başlarında Demokrat Parti Grubundaki Durum

DP'nin ikinci dönemi (1954-1957), bir hayli sıkıntılı geçmiş, parti özellikle içerde birçok sorunla uğraşmak zorunda kalmıştı. Mevcut ekonomik tablo ve siyasi muhalefetin ittifak abaları DP'yi 1958'de yapılacak seçimler üzerine düşünmeye itmişti. Parti bir yandan i ve dış hadiselerle yıpranırken diğer yandan parti içi muhalefet Őiddetlenmiřti. Gelişmeler parti grubunu adeta zlmenin eşiğine getirmişti. Nitekim 1950-1954 döneminde parti grubu 121 kez toplanmışken, 1954-1957 döneminde bu sayı 61'e düşmüştü. 1957 yılının Mayıs ve Haziran aylarındaki toplantılar ise oldukça kısa sürmüştü. Toplantıların sresinin kısalığı, seçimden önceki 18 toplantının çok da işlevsel olmadığını düşündürüyordu. Dikkat çeken bir diğer husus ise 1950-1954 döneminde 24,2 olan yıllık ortalama toplantı sayısının, 1954-1957 döneminde 15.5'e düşmesiydi. Bu anlamda toplantılarının sadece sayıları azalmamış aynı zamanda seçim yaklaştığıa toplantılar formaliteye de dönüşmüştü.

1957'nin ilk aylarında gündemin en önemli konusu pahalılık ve fiyat kontrolyd. Erzurum Milletvekili Abdulkadir Eryurt kombinelerin canlı hayvan alımlarını maliyetine göre 60 kuruş noksanına yaptığından Őikyet ederken, Bursa Milletvekili Sadettin Karacabey de benzer durumun soğanda yaşandığını ifade etmişti. Karacabey, soğan maliyetinin 34 kuruş olduğu bir ortamda narhın 35 kuruş olarak belirlenmesi nedeniyle fiyatların 100 kuruşa fırladığını dile getirmişti. orum Milletvekili Hilmi eltikioğlu ise, Milli Koruma Kanunu'nda yapılan düzenleme ile fiyatlarda %40-%200 arasında değişen düşüşler sağlandığını ancak 1957 yılına gelindiğinde bu tesirin gücünü

⁹ DPMGZ, 07.02.1956, s.54; Zafer, 30.06.1956; 03.07.1956; Ahmet F. Özsoy, Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim, s.103; Mustafa Albayrak, "Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)," Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XXIII, (67-68-69), 2007, s.238.

kaybettiğini ve gayri meşru piyasanın hortladığını ifade etmişti.¹⁰ 1956 yılında kabul edilen Milli Koruma Kanunu'nun piyasada fiyat artışını engelleyemediği, üreticinin zararına yapılan fiyat belirlemelerinin DP milletvekilleri arasında da rahatsızlığa yol açtığı anlaşılmaktadır.

1957'de sadece iktisadi meseleler de değil parti içi konularda da olumsuz bir hava söz konusuydu. Parti grup toplantıları etkin ve verimli olmaktan çok uzaktı. Grupta söz alan milletvekilleri bu durumdan şikayetçi olmuştu. Nitekim Bolu Milletvekili İhsan Gülmez, iki haftadır tek madde için toplandıklarını belirtmiş, vekillerin ve bakanların toplantılara katılmamalarından ve karar alamadan dağılmalarından şikâyet etmişti. Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan ise toplantıların havanda su dövmekten ibaret olduğunu, konuşup bir karar alamadan dağıldıklarını belirtmişti. Bursa Milletvekili Agah Erozan da Meclis'te bulunmalarına rağmen kendi milletvekillerinin oylamalara katılmamasından yakınmıştı. Söz alan diğer milletvekilleri ise parti içinde yaşanan huzursuzluğa dikkat çekmişti. Bu şikayet ve yakınmalara karşında DP yönetimi, uygulanan politikalarda bir değişikliğe gitmemiş, iktisadi politikalara ilişkin inancını sürdürmüştü. Durumu kendi açısından değerlendiren muhalefet ise iktisadi şartlardan aldığı cesaretle halk desteğini teşvik etmiş, uygulanan politikalara ve DP yönetimine karşı daha sert eleştirilerde bulunmuştur.¹¹ Demokrat Parti'nin iç birlikteliğini kaybetmesi ve grup toplantılarının genellikle usulen yapılması, erken seçim kararının neden parti grubunda tartışılmadan alındığını da açıklamaktadır.

1957'nin şubat ve mart aylarında iktidar ve ana muhalefet partisi arasında on yılda ilk ve son kez bir bahar havası esmişti. İnönü yeni bir devir açılması gerektiğini, DP ile aynı programın peşinde olduklarını ve kalkınma hamlesinin bir edebiyat olmadığını dile getiriyordu. Menderes'in bu beyanlara olumlu karşılık vermesi siyasi havanın bir anda yumuşamasını sağlamıştı. Ancak liderlerin yaklaşımı partilerinde karşılık bulmamıştı. 1957 yılı mayıs ayına geldiğinde ise siyasi iklim tamamen değişmişti. Gazeteler bir erken seçim ihtimalini yazmaya başlamıştı. Haziran ayında ise Cumhurbaşkanı Celal Bayar, seçimin

¹⁰ DPMGZ, 15.01.1957, s.7-8,113; 21.01.1957, s.65-69, 79-80.

¹¹ Kemal H. Karpat, "The Turkish Elections of 1957." The Western Political Quarterly 14, no. 2 (1961): 436-459, s.438; DPMGZ, 05.02.1957, s.2-9,15-16; 05.09.1957, s.32.

yaklaştığını ifade etmiş, partiler ise propaganda ekiplerini seçim b6lgelerine g6ndermişti. Ağustos ayına gelindiğinde Başbakan Menderes'in "Seçim g6neşi yakında doğacaktır" ifadesinin basında yer almasıyla birlikte, geriye erken seçim tarihinin ilan edilmesi kalmıştı.¹²

Nitekim erken seçim kararının alınması ve seçim tarihinin belirlenmesi amacıyla DP grubu 5 Eyl6l 1957 tarihinde toplanmıştı. Grupta s6z alan Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı, 1957 mahsul6n6n beklenenden iyi geręekleřtiđini, bunun halkta oluşturduğu memnuniyetten yararlanmak gerektiğini ifade etmişti. Yırcalı ayrıca seçim için gerekli şartların oluştuğunu, şartların kendi lehlerine olduğunu belirterek erken seçimden yana olduğunu dile getirmişti. Rize Milletvekili Kemal Balta da 1958'de de benzer iktisadi sorunlar yaşayabileceklerini, bu nedenle seçim için ekonominin d6zelmesini beklemeye gerek olmadığını s6ylemişti. Kararın aceleye getirilmemesini isteyen Ordu Milletvekili Rafet Aksoy ise k6yl6n6n temel ihtiyaçlarının temini hakkında yeterli bilgi verilmeden seçim m6zakerelerinin kafi addedilmemesini istemişti. Aksoy'un talebi parti grubunda oylamaya sunulmuş, iki kişi dışında herkes m6zakereleri yeterli g6rm6ř, talep reddedilmişti.¹³ Parti y6netiminin aldığı seçim kararını, parti grubu m6zakere etmek istememişse de Aksoy'un talebinin yerinde bir talep olduğu yapılan erken seçim sonrasında anlaşılmıştı.

Seçimlerin erkene ęekilerek 27 Ekim 1957 tarihinde yapılabilmesi Meclis'te 11 Eyl6l g6n6 oylama yapılmış, oylamaya katılan 377 milletvekilinin tamamı kabul oyu vermişti. Muhalefete g6re seçimin erkene alınmasında iktisadi şartların halkta neden olduğu memnuniyetsizlik ve H6rriyet Parti'sinin 6lke genelinde hızla teşkilatlanması rol oynamıştı. İktidar yanlısı basına g6re ise erken seçim kararı, muhalefetin dedikodularını sonlandırabilmek ve Kıbrıs

¹² Fahri Yetim, Ulus ve Zafer Gazetelerinin Karşılaştırmalı İncelemesi (1957-1960), Ankara 6niversitesi / Sosyal Bilimler Enstit6s6, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006, s.76-77, Recep B6y6kto lu, Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Seçim Propagandaları (1946-1957), Çankırı Karatekin 6niversitesi / Sosyal Bilimler Enstit6s6, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ankırı 2017, s.387; Cumhuriyet, 26 şubat 1957, 12 Mart 1957; Ankara Telgraf, 26.02.1957, 13.03.1957, 10.08.1957

¹³ DPMGZ, 05.09.1957, s.6-11, 57-63, 68-73, 75.

Meselesi'ne¹⁴ ilişkin alınacak önemli kararlar öncesinde güven tazelemek amacıyla alınmıştı. Diğer yandan iktidar seçim öncesinde bir seçim yasası çıkarmış, partilerin her çevrede farklı aday çıkarması zorunluluğunu getirmişti. Bu girişim, iktidarın seçimi erkene almasının altında yatan temel nedeninin dedikodulara son vermek olmadığını, rakiplerinin daha da güçleneceğinden ve ekonomik şartların daha da kötüleşeceğinden endişelendiğini düşündürmektedir. Nitekim, sonradan yapılan hesaplamalar, muhalefetin güç birliği yapması durumunda 1957 seçimlerinde 186 yerine 365 milletvekili çıkarabileceğini göstermiştir. Bu ise, DP'nin seçimin normal zamanda yapılmasına ilişkin endişesini ve seçim öncesi seçim yasasını değiştirmesinin nedenini açıklar niteliktedir.¹⁵ DP yönetiminin, erken seçim kararında iktisadi ve siyasi endişeler taşıması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak seçimin erkene alınmasının nedenleri ve seçimin olası sonuçları üzerine doğru bir değerlendirme yapıldığıni söylemek mümkün değildir.

Seçim döneminde muhalefetin en önemli söylemi ekonomide yaşanan sorunlardı. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, mitinglerde yaşanan enflasyona vurgu yapıyordu. İnönü, iktidarın ekonominin daha da kötüleşeceği beklentisi doğrultusunda erken seçimi tercih ettiğini, buna karşın ekonomik sıkıntıları kabul etmediğini ifade ediyordu. CHP ise söylem olarak zaruri ihtiyaçların giderilemediğine, 6 milyarlık dış borç nedeniyle ithalat yapılamadığına vurgu yapıyordu. CHP ayrıca, İstanbul

¹⁴ Yunanlar, Kıbrıslı Rumlarla Birleşebilmek Amacıyla 1931'de Başlattıkları Süreç Türk Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Dönem Başlatmıştır. Osmanlı Devleti Döneminde Temelleri Atılan Kıbrıs Meselesi Yunanlıların Söz Konusu Girişimi İle Türkiye Cumhuriyeti'nin De Gündemine Girmiştir. Bu Tarihten İtibaren Yunanistan'ın Kıbrıs İlişkin Talepleri Artmış, Adayı Bir "Elen" Adası Haline Getirmeye Çalışmıştır. "ENOSİS" Olarak Adlandırılacak Bu Girişim İkinci Dünya Savaşından Sonra Yeni Bir Boyut Kazanmıştır. Yunanistan'ın 1954'te Adanın Durumunu Birleşmiş Milletlere Götürmüş, "Self-Determinasyon" Hakkı İçin Başvuruda Bulunmuştur. Diğer Yandan Yunanistan'dan Gelen Albay Grivas 1955 Yılında EOKA Terör Örgütünü Kurmuş, Adadaki Türklere Karşı Cinayetler Başlamıştır. (Daha Geniş Bilgi İçin Bknz, Gizem KOCAKILIÇ, "Kıbrıs Meselesinin Genel Seyri ", Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3(1), 57-70, 2021, s.59-61; T.C Dış İşleri Bakanlığı, Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı, <https://www.mfa.gov.tr/>, 05.12.2024

¹⁵ TBMMZC, 11.09.1957, DPMGZ, 05.09.1957, s.7; Süleyman Kocabaş, Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yol 1950-1960, İstanbul 2011, s.471-472; Erol Tuncer, 1957 Seçimleri, TESAV Yay., Ankara 2012, s.59-62.

ve Ankara’da yapılan imar masraflarına ve 1950-1956 yılları arasında 960 milyon liradan 3 miyara çıkan emisyonu dikkat çekiyordu. Başbakan Adnan Menderes ise hayat pahalılığı olduğunu ancak insanların gelirlerinin ve yaşam standartlarının arttığını belirtiyordu. Menderes muhalefetin yatırımları kötülediğini ve köylünün şeker tüketebildiği için sefalet içinde olmadığını savunuyordu. Başbakan Menderes İstanbul’da yapılan imar faaliyetlerine de değinerek faaliyetlerden 1000 fabrika değerinde gelir elde edileceğini ve yatırımların henüz tam randıman vermediğini iddia ediyordu.¹⁶

Seçim Sonuçlarının Parti Grubuna Yansımaları

27 Ekim 1957’de yapılan erken seçimi sonuçlarına göre Demokrat Parti %48,6 oyla 424 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi %41,4 oyla 178 milletvekili, Cumhuriyetçi Millet Partisi %6,5 oyla 4 milletvekili ve Hürriyet Partisi %3,5 oyla 4 milletvekili çıkarmıştı. DP 1954 seçimlerine göre %9,8 oy kaybederken oy artışı %16,8 olarak gerçekleşmiş, milletvekili sayısı da 503’ten 424’e inmişti. CHP 1954’e göre oy oranını %6,3 artırırken, oy artışı %17,9 olarak gerçekleşmiş, milletvekili sayısı da 31’den 178’e yükselmişti. Yine 1954’e göre DP’nin milletvekili çıkardığı il sayısı 60’tan 47’ye mecliste temsil oranı %93’ten %69,6’ya gerilemişti. DP ve CHP arasındaki fark ise %23,3’ten %7,2’ye düşmüştü. DP’nin 60 ilde oyları düşerken, parti sadece 4 ilde oylarını yükseltebilmişti. Bu sonuçlara rağmen Demokrat Parti tek başına iktidar olmayı başarmış, ancak artan seçmen sayısı göz önüne alındığında DP büyük bir kayıp yaşamıştı. 1957 seçiminin sonuçları DP’yi bitmeyen tartışmalara, mutlak iktidar bekleyen CHP’yi ise memnuniyetsizliğe itmmişti. Nitekim oy ve milletvekili sayısını artıran CHP’de seçim hayal kırıklığı olarak değerlendirilmişti. ¹⁷ Grup içinde sonradan yaşanan tartışmalar Demokrat Parti’nin halkta var olan imajındaki değişimi tam olarak anlayamadığını düşündürmektedir. CHP’nin ise sadece iktisadi şartlardaki olumsuzlukları dile getirerek iktidara gelebileceği hesabıyla hareket ettiği ifade edilebilir.

¹⁶ Sabit Dokuyan, Darbe Yolunda Üç Yıl 1957-1960, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2023, s.109,114,116,118-119,122; Milliyet 19.10.1957

¹⁷ Erol Tuncer, 1957 Seçimleri, s.74,137,140; Süleyman Kocabaş, Menderes Dönemi, s.486.

Seçimde halkın katılımının düşüklüğü temel politikada ve siyasi alanda bir değişiklik beklemediğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bazı bölgelerdeki seçim galibiyetlerini küçük farkların belirlemesi rekabetin ne denli sert ve sıkı gerçekleştiğini göstermektedir. Diğer yandan sonuçlar ülkede bir sükûnet ortamı getirmeyecek, üstünlüğü kaybettiği düşünen DP kendisini sürekli saldırı altında hissedecek, zaman zaman savunma zaman zamansa saldırgan siyasi tavırlar geliştirecektir. Menderes seçim gecesi için “Allah bir daha 27 Ekim gecesinin tekrarını göstermesin” derken yakın arkadaşları da Menderes’i seçim gecesi kadar üzgün ve stresli görmediklerini ifade etmiş, onu üniforması olmayan yenilmiş bir komutana benzetmişlerdir. Nitekim Menderes seçimden sonra halka yakın olmayı, Ankara’dan uzaklaşmayı, halk diline yakın bir siyasi dil kullanmayı tercih etmeye başlamıştır.¹⁸ 1957 seçimindeki kayıplar, CHP’nin 1950 seçiminde yaşadığı psikolojiye benzetilebilir. Ancak 1957 seçimleri DP için bir yıkım süreci başlatmışsa da 1950 seçiminin CHP için aynı etkiyi ürettiği söylenemez.

Başbakan Adnan Menderes partinin psikolojik olarak ayakta kalabilmesi için “Kaybettiklerimizi eserlerimizle tekrar kazanacağız” şeklinde bir söylem geliştirmiş, yapacakları iktisadi atılımlarla halkın kendilerine tekrar döneceğini ifade etmişti. Ancak alınan darbenin büyüklüğü yapılan ilk grup toplantılarında kendisini hissettirmişti. Bu kapsamda seçime yönelik önemli eleştirilerden biri DP Antalya Milletvekili Burhanettin Onat’tan gelmişti. Onat’a göre seçim kaybedilmesini muhalefetin yaptıklarına bağlanması doğru değildi. Onat memurların, üniversitenin, basın ve öğrencilerin kendilerinden yüz çevirdiğini, buna karşın kendilerinin kanuni birtakım tedbirlerle tutunmaya çalıştıklarını ifade etmişti. Hakkâri Milletvekili Ubeydullah Seven’e göre ise seçim kararının ani alınması nedeniyle birçok yere gidilememesi, halkın nal, çivi gibi basit ihtiyaçlarının temininde özen gösterilmemesi, teşkilatla yeteri kadar ilgilenilememesi ve memurların tutumu seçimin kaybedilmesinde etkili olmuştu.¹⁹

¹⁸ Samet Ağaoğlu, Arkadaşım Menderes, İstanbul 1967, s.131-134; Kemal H. Karpat, The Turkish Elections, s.452-453; Süleyman Kocabaş, Menderes Dönemi, s.485.

¹⁹ DPMGZ, 14.11.1957 s.15; 21.11.1957 s.89-92; Samet Ağaoğlu, Arkadaşım Menderes, s.132.

DP, seçimi kaybedilmiş olarak değerlendiriyor ancak dışarıya bunu yansıtılmaya ęalıřıyordu. Parti grubunda söz alan milletvekillerinin çoğu, seçimin kaybedilmesini memurların seçimde Halk Parti'sinden yana tavır almasıyla ilişkilendiriyordu. Örneğin Tekirdağ Milletvekili Zeki Eratman, seğimlerde en büyük ızdıraplarının memurlar olduğunu düşünüyor, Kocaeli Milletvekili Cemal Tzn ise memurların sadece %5'lik bir kısmının Demokrat Partili olduğunu %95'inin muhalefeti desteklediğini iddia ediyordu. Diyarbakır Milletvekili Halil Turgut'a göre memurların DP'ye karşı tavır takınmasının nedeni da kendilerine bir yaptırım ya da görevleri ile ilgili bir işlem yapıldığında bunu DP ocak başkanlarından bilmeleri idi. Bilecik Milletvekili Ymn resin de memurların kendi aleyhlerine olduğu tespitinin doğru olduğunu ancak bunda kendi teşkilatlarının eksiklerinin ve kusurlarının bulunduğunu belirtiyordu. Erzurum Milletvekili şevki Erker ise, memurların kendi aleyhlerine olduğu şeklinde yaygınlaşan kanaati pati ve ülke açısından tehlikeli buluyordu. Milletvekilleri ayrıca hâkim ve savcıların seğimlerde tarafsız kalmamasından ve seçim sırasında muhalefetten yana kararlar almalarından şikayetçiydi.²⁰ şevki Erker ve Ymn resin'in seçim değerlendirmelerinin oldukça rasyonel olduğu, hatayı kendilerinde arama yönüyle doğru bir yaklaşım sergiledikleri ifade edilebilir.

Milletvekillerinin seçimin kaybında etkili olduğunu düşündükleri bir diğer odak noktası ise niversitelerdi. Trabzon Milletvekili Reşit Taşıoğlu, 1946'dan beri operasyon yeri haline gelen niversite meselesinin deşilmesini ve halledilmesini istiyordu. Taşıoğlu'na göre bunun için kanuni düzenlemelerle meselenin yeni baştan ele alınmasını gerekiyordu. Bilecik Milletvekili Ymn resin'de benzer şekilde üniversitelerin kendi aleyhlerine tavır alan yerler olması nedeniyle niversite muhtariyeti meselesinin doğru şekilde halka ve ülkeye anlatılması gerektiğini dile getiriyordu. DP Antalya Milletvekili Burhanettin Onat da üniversitedeki hocaların siyasetle uğraştıklarını düşünüyor, hocaların yetkilerinin sınırlarını açık ve net şekilde belirlemeleri gerektiğini belirtiyordu.²¹ DP Milletvekillerinin 1957 seçiminde oy kaybetmelerinin bir nedeni olarak niversite ve niversite ğretim yeleri görmeleri, ancak bu iddialarına ilişkin somut rnek

²⁰ DPMGZ, 09.01.1958, s.31-34, 47-50, 56-57, 130-132.

²¹ DPMGZ, 10.11.1957, s.21, 09.01.1958, s.139-140.

vermemeleri kendi iddialarını zayıflatan bir husus olarak değerlendirilebilir.

Parti grubunda seçimin kaybedilmesi üzerine en ağır eleştiriler ekonomi ve piyasadaki ürün darlığı üzerine yoğunlaşmıştı. Muğla Milletvekili Zeyyat Mandalinci, Türkiye'nin 1950 yılı organizasyonu ile yönetilemeyecek bir duruma geldiğini, halkın temel ihtiyaç maddelerine bakışının değiştiğini ve bu maddelerin temin edilememesinin umutsuzluğa neden olduğunu ifade etmişti. Mandalinci, Türkiye'deki durumu mal eksikliği, para bolluğu ve döviz darlığı kelimeleriyle formüle etmişti. Çorum Milletvekili Hüseyin Ortakçioğlu ise halkın elbise ihtiyacını gideremediğini (pırtı meselesi), seçimin kaybedilmesinde muhalefetin olumsuz propagandasının değil, kendilerinin hayat pahalılığı olmadığını söylemelerinin etkili olduğunu dile getirmişti. Bilecik Milletvekili Yümnü Üresin ise seçimdeki esas sorunlarının, pahalılığın ve yokluğun nedenlerinin halka iyi şekilde anlatılmaması olduğunu belirtmiş, Türkiye'nin dünyanın en ucuz ülkelerinden biri olduğunu iddia etmişti.²² Milletvekillerinin iktisadi şartlara ilişkin eleştirileri sadece seçim dönemlerine ait değildir. Nitekim 1955-1958 grup zabıtları incelendiğinde milletvekillerinin ülkedeki iktisadi şartların kendi aleyhlerine olduğu eleştirisinin süreklilik arz ettiği görülmektedir. Ancak DP yönetimi bu eleştirileri kalkınma temelli politikaların bir sonucu olarak görmüş, bu nedenle eleştirileri dikkate almamıştır.

Başbakan Menderes seçimin analizine ilişkin grupta yapılan konuşmaları dinliyor, eleştirilere kürsüye çıkarak cevaplar veriyordu. Menderes'in seçime ilişkin değerlendirmesini şu başlıklarda sıralamak mümkündür;²³

- Seçimdeki kayıplar parti olarak kendi hatalarının bir sonucudur. Muhalefetin başarısı değildir.
- Seçim döneminde ülkede bir ihtilale neden olacak terör havası estirilmiştir.
- Halk partisi şirret ve hileli yöntemler kullanmıştır.
- Kendi teşkilatları sahada gereken çabayı göstermemiştir.

²² DPMGZ, 12.11.1957, s.95-101; 14.11.1957, s. 31-34; 03-12-1957, s.33-50.

²³ DPMGZ,14.11.1957 s. 41-49, 51,69; 21.11.1957, s.38, ,62-63.

- Seçim öncesinde kendi milletvekilleri sürekli teneke, çivi gibi ürün eksikliğini gündem yaparak grup toplantılarını meşgul etmiştir.
- Seçimdeki kayıplarda parti içinde hizipçilik etkilidir.
- Ankara'da bile birçok köye DP listeleri gitmemiştir.
- Seçimde kayıplar olsa da 1957 seçimi ikinci bir Kore Zaferi'ne benzeyen bir zaferdir.
 - Seçimde memurlar iktidarın aleyhinedir. Bu memurlarda iktidara muhalif olma hastalığının varlığından kaynaklanmaktadır.
 - Basın manevi asayışı perişan etmiştir.
 - Milletvekilleri listeye girdikten sonra Demokrat Parti'nin gücünü yeterli görerek gereği gibi çalışmamıştır.
 - Yaşanan gerileme milletin itimadının kaybolması ve partinin zayıf duruma düşmesi olarak okumak doğru değildir.
 - Seçim sonucunda 1955'te yaşanan rezaletlerin önemli payı vardır.

Menderes'in seçime ilişkin tespit ve değerlendirmeleri hem kabul hem reddetme içermektedir. Örneğin; bir yandan seçimi muhalefetin kazanmadığını kendilerinin kaybettiğini ifade ederken diğer yandan seçimi 2. Kore zaferine benzetmektedir. Bu iki farklı tutum seçimin Başbakan Menderes'te oluşturduğu hayal kırıklığını yansıtmaması ve partiyi psikolojik olarak ayakta tutma gayreti göstermesi olarak okunabilir. Parti içinde önemli sorunların bulunduğunun Menderes tarafından kabul edilmesine karşın parti dışındaki güçlerin seçimde yaşanan kaybın sorumluları olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Seçimden Ağustos 1958'e İktisadi Gelişmeler ve Buna İlişkin Parti Grubundaki Tartışmalar

1958 yılına gelindiğinde iktisadi alanda yaşanan sorunlar artarak devam ediyordu. Yılın ortalarına doğru özel sektörün işlerini çevirebilmesi için yurt dışından yapılması gereken ithalatta döviz rezervlerinin yetersizliği nedeniyle sorun yaşıyordu. Diğer yandan inşaat sektöründe fiyatların bir yılda çok hızlı yükselmesinden kaynaklı şikayetler artıyordu. Nitekim Kastamonu Milletvekili Süleyman Çağlar, Ankara'da inşaat malzemelerinin 1952-1957 ve 1958 yıllarındaki değişimine grup konuşmasında dikkat çekiyordu. Çağlar 1953-1957 dönemindeki artışın %100 düzeyinde gerçekleştiğini, sadece bir yıllık

dönem olan 1957-1958 döneminde artışın yine %100 olduğunu dile getiriyordu. Çağlar'ın belirttiği fiyat değişimi şu şekildeydi.²⁴

Tablo 1: Ankara'da İnşaat Malzemeleri 1952-1958 Fiyat Değişimi

Ürün	Yıl	Fiyat
1 Kamyon Taş	1952	30 lira
	1957	45-50 lira
	1958	90 lira
Kum	1952	40 lira
	1957	60-70 lira
	1958	100 lira
1000 Tuğla	1952	40 lira
	1957	60-70 lira
	1958	100-110 lira

Trabzon Milletvekili Sabri Dilek, 1954-1957 döneminde aleyhlerine oluşan siyasi konjonktürün 1957 seçimlerinden aylar geçmesine rağmen değişmediğine dikkat çekiyordu. Dilek ayrıca konjonktürün bu şekilde devam etmesi durumunda 1961 seçimlerinin kolay kazanılacağı beklentisinin bir hayal olduğunu ifade ediyordu. Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban ise fiyatların düzenlenmesi ve kontrolü meselesinde vekaletlerin birbirinden haberi olmadığını dile getiriyor, *"Bir koordinasyon vekaleti mi kuracaklar ne yapacaklarsa bir çaresini bulsunlar."* diyerek farklı vekaletlerden çıkan mütenakıs kararların engellenmesini Başbakan Menderes'ten talep ediyordu.²⁵ Yaşanan

²⁴ DPMGZ, 08.05.1958, s.91-92; 22.05.1958, s.13-14.

²⁵ DPMGZ, 07.06.1958, s.18.,24-29.

iktisadi sorunlar dikkate alındığında seçimin 1958’de yapılması durumunda partinin daha büyük zarar göreceğine yönelik yorumlarda doğruluk payı olduğu ifade edilebilir.

Temel iktisadi göstergelerde bozulmanın sürmesi nedeniyle, 1958 yılının bahar aylarında temel ihtiyaç maddelerine %33’lük bir zam yapılmıştı. Diğer ürünlerin de fiyatlarını yükselten bu durum, DP grup toplantılarının ana gündemi haline gelmiş, hararetli tartışmalara neden olmuştu. Başbakan Menderes, zamların parti grubunun ilk gündem maddesi olmasını doğru bulamış, bunun muhalefeti konuşturmaya yaradığını ifade etmişti. Çorum Milletvekili Fevzi Hacirecepoğlu, Menderes’in yaklaşımına “Halk Partilileri konuşturan zamlardır beyefendi” şeklinde tepki göstermişti. Benzer bir tepki Isparta Milletvekili Sait Bilgiç’ten gelmiş, Başbakan Menderes’ten fevri hareketlerle grubun önüne çıkmamasını istemişti.²⁶ Grup zabıtları genel değerlendirildiğinde 1958’den önce de Menderes’e grupta tepkiler olmasına karşın bu kez yapılan eleştirilerin Menderes’in liderliğine yönelik olması dikkat çekmektedir.

Döviz kıtlığının neden olduğu ürün-yedek parça darlığı ve artan para arzı, 1958’de enflasyonu artık sürdürülemez hale getirmişti. Menderes grup toplantılarında sık sık gündeme getirilen bu şikayetlere ilişkin mevcut durumu şu şekilde savunuyordu.²⁷

- Türkiye’nin 1950’de yıllık şeker üretimi 50-60 tonken, bu miktar 1958’de 300-350 bin tona çıkmıştır. Ülkede sefaletin hâkim olması durumunda bunun gerçekleşmesi mümkün değildir.
- İstanbul’un imarına harcanan parayı, yatırıma harcanan para olarak görmek gerekmektedir.
- Yaşanan sıkıntılar zamanında Amerika ve Almanya’da da çekilmiş durumların benzeridir. Çekilen sıkıntıların karşılığı ileride alınacaktır.
- Paranın kontrolü ve fiyat artışlarının engellenmesi için fiyatların baskılanması gerekmektedir.

²⁶ DPMGZ, 22.05.1958, s.35-37; 05.06.1958, s.3-5, 8, 16.

²⁷ DPMGZ, 21.11.1957 s.89-92; 03.12.1957 s.77-78; 05.06.1958, s12; 07.06.1958, s.205-207; 24.06.1958, 140, 159, 172-173; 08.08.1958 s.362-363; 11.08.1958 s.63.

- İthal ürün konusunda gereken dolar mevcuttur. Ancak kazanılan dolarların tasarruf edilerek yatırımlara harcanması tercih edilmektedir.
- Bazı sorunlara neden olsa da piyasayı canlandırmak, alım gücünü artırmak ve halkı yaşadığı sefaletten kurtarmak için bu iktisadi politikalar takip edilmektedir.
- 1949'a göre fiili üretim 4-5 kat artmıştır. Fabrikalar deneme aşamasında olmasına rağmen bu sonuç alınmaktadır. Fabrikalar tam kapasite çalıştığında üretim daha da artacaktır. İşsizlik artmamakta, tam tersi çalışacak insan bulunmamaktadır.
- Halkın tüketimine sunulan ürün miktarı 3 kat artmıştır. Ürünlere ulaşımında yaşanan sorunların nedeni et, yağ gibi ürünleri yiyemeyen her vatandaşın ürünlere ulaşabilmesi yani ürünlerin her vatandaşa eşit sunulmasında kaynaklanmaktadır.
- Hükümet olarak iktisadi alanda yaşadıkları sorun bu konularla az ya da çok ilgilenmelerinden değil, muhalefetin saldırıları nedeniyle iki ateş arasında kalmalarından kaynaklanmaktadır.

Menderes'in iktisadi durumla ilgili ifadelerinde doğruluk payı bulunan ve bulunmayan hususlar vardır. Örneğin tercih edilen iktisadi politikaların yan etkilerine ilişkin yapılan savunma doğru olarak değerlendirilebilir. Menderes'in iktisadi sorunları muhalefetin saldırılarına bağlaması, Türkiye'de tüketimin yaygınlaşması nedeniyle darlık yaşandığını dile getirmesi ve Almanya ile Amerika'nın gelişirken Türkiye'de yaşanan iktisadi sorunlara benzer sorunlarla karşılaştığını iddia etmesi, pek de isabetli bir yaklaşım olmadığı ifade edilebilir.

1958 yılının yaz aylarına girilirken iktisadi durum kritik bir hal almıştı. Özel sektör ithalata dayanan işlerini döviz darlığı nedeniyle sürdüremiyordu. Parti grubunda konuşan Başbakan Adnan Menderes, Divan Oteli'nin yurt dışından getirttiği viski ve çikolatalar değinmiş, bu otel gibi 20 otelin isteklerinin hepsine yetişemediklerini ifade etmişti. Menderes'in bu açıklamaları, parti grubunu tatmin etmekten uzaktı. Zonguldak Milletvekili Avni Yurdabayrak, ekonomik konuların gruba taşınmasına hükümet üyelerinin hasımca davrandığını belirtiyordu. Yurdabayrak'a göre partileri, 1950 ve 1954'teki Demokrat Parti değildir. Yurdabayrak ayrıca seçim bölgelerinde eskiden olduğu gibi rahatça gezemediklerini dile getirerek, "bunların üstüne eğilmek günah mı sayın Menderes?" diye sormuştu. Başbakan Menderes ise meseleleri

konuşmamak gibi bir çabasının olmadığını, bir hasım karşısında olduklarını, bir bozgun havasının oluşmasına engel olmaya çalıştığını ifade ederek Yurdabayrak'a cevap veriyordu.²⁸

Sanayi Bakanı ve Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı ise grupta fiyat kontrollerine değinmiş, fiyatları neden kontrol edemediklerini açıklamıştı. Yırcalı kamu teşekküllerinin pamuk ve yün üretimine etkisi sayesinde 1952 yılında piyasa fiyatları üzerinde etkili olabildiklerini ancak 1958'de teşekküllere ait üretiminin düşmesi nedeniyle fiyatları kontrol edemediklerini belirtmişti. Yırcalı ayrıca, piyasada enflasyona neden olan 2 milyar TL'nin de piyasadan çekilmesiyle artık yeni zamlar yapmayacaklarını da dile getirmişti. İktisadi durumda yaklaşan tehlikeyi net ifade edenlerden biri de İstanbul Milletvekili Mığırdı Şellefyan'dır. Şellefyan yapılan son zamların yeni zamlara neden olacağını, böylece fasit bir daire içine girileceğine dikkati çekmişti. Şellefyan ayrıca ihracatın zorlaşacağı ve bir devalüasyon yapılmasa bile bir devalüasyonun ortamına düşüleceği uyarısında bulunmuştu. Trabzon Milletvekili Sabri Dilek ise, hükümetin meselelerle gerektiği düzeyde ilgilenmediğini, meseleleri yanlış değerlendirdiğini ifade etmiş, mal darlığı konusunun halk nazarında kendilerini zor durumda bıraktığını düşünüyordu. Ancak her şeyin yolunda olduğunu düşünen milletvekilleri de vardı. Rize Milletvekili Ahmet Morgil'e göre ekonomide bir sorun yoktu. Bu nedenle dar gelirli vatandaşlar karışışında iktisadi durumun savunulması, onlara karşı söz ve fikir birliği yapılması gerekiyordu.²⁹ Milletvekilleri iktisadi sorunlara halkın rahatsızlığı üzerinden yaklaşırken, Başbakan Menderes'in var olan duruma değil geleceğe bakılması gerektiğin ifade etmesi parti grubunda yaşanan ayrışmayı göstermesi bakımından önemlidir.

Yaşanan iktisadi sorunların bir diğer yönü de ürünlerin kalitesizleşmesiydi. Döviz darlığı ithalatı güçleştirdiği kadar piyasadaki ürünlerin daha niteliksiz malzemelerle yapılmasına neden oluyordu. Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, 1950'den sonra halkın çarık yerine lastik ayakkabı giymeye başladığını, ancak hammaddenin ithal edilememesi nedeniyle bu ayakkabıların daha kalitesiz malzemelerle üretildiğini ve bir haftada parçalandığını belirtmişti. Diyarbakır

²⁸ DPMGZ, 05.06.1958, s.21-23; 08.05.1958, s.91-92.

²⁹ DPMGZ, 07.06.1958 s24-30; 24.06.1958, s.163; 07.06.1958, s.78-80, 104-106.

Milletvekili Halil Turgut ise bu şekilde üretim yapan bir ayakkabıcının kendisine: *“siz fiyatları böyle yaptıktan sonra, işte neticesi böyle olur”* dediğini aktarıyordu. Giresun Milletvekili Mazhar Şener da Türk ürünlerine halkın güvenmemeye başladığını, bu nedenle üreticilerin ürünlerin üzerine Almanca veya İngilizce birtakım ibareler koyarak yabancı ürün algısıyla güven oluşturmaya çalıştıklarını belirtiyordu. Yozgat Milletvekili Ömer Lütfi Erzurumluoğlu da talebin yüksek arzın düşük kaldığı ölkelerde ticaret ahlakının bozulduğunu dile getirerek, Sanayi Bakanlığı'nın sorumluluğuna işaret ediyordu. Artvin Milletvekili Kemal Balta ise mesuliyetin hükümete ait olduğunu düşünüyordu.³⁰ Milletvekillerinin bahsettiği sorunlardan yola çıkarak, halkın fiyat algısının bozulduğu, üreticinin ise kaliteyi ikinci plana atarak üretim yapmaya ve kalite algısıyla oynamaya başladığı söylenebilir.

Ekonomik İstikrar Kararları ve Parti Grubunda Yaşanan Sessizlik

1954'ten itibaren özel sektör yatırımları endüstriyel yatırımlara yönelmiyor, iç üretim eksikliği nedeniyle ihracat istenen düzeye bir türlü gelmiyordu. 1955-1957'döneminde ithalat sürekli düşüyordu. Diğer yandan dış pazarlarda bazı tarım ve metal ürünlerine düşük fiyat verilmesi nedeniyle ürünlerin iç pazarda kullanılmasına çalışılıyordu. Buna karşın oluşan dış açıklar nedeniyle döviz darlığından kurtulmak bir türlü mümkün olmuyordu. Nitekim 1955'te Türk ekonomisini gözlemleyen Avrupa Ekonomi İşbirliği Örgütü (OEEC), ekonomik bir krizin eşiğine gelindiğine dikkat çekiyordu. Dış borçların ödenememesi düzeyine gelen iktisadi kriz, Ağustos 1958'de ekonomik istikrar programının kabul edilmesini kaçınılmaz kılmıştı. Kabul edilen program kapsamında doların 2.82 liradan 9.45 liraya çıkarılması, serbest ticaret rejimine geçilmesi, KİT ürünlerine zam yapılması, fiyat denetimlerinin kaldırılması, Merkez Bankası'nın kamuya kredi vermeyi kısıtlanması kabul edilmişti. Alınan bu iktisadi önlemler karşılığında ise 359 milyon dolarlık bir kaynak elde edilmişti.³¹ Kabul edilen kararlar ve alınan dış

³⁰ DPMGZ, 29.05.1958, s.13-16, 22, 45, 46, 54, 55, 62.

³¹ World Economic Survey1958, United Nations Department of Economic And Social Affairs New York, 1959, s.246,153; Feridun Cemil Özcan, Ellili Yıllarda Türkiye Ekonomisi, s.63; Ahmet F. Özsoy, Türkiye Ekonomisi, s.91; Ümit Çalık, "Demokrat Parti Dönemi İktisat

kredi kapsamında seçimi atlatan Hükümetin, hem krizden çıkmak hem de bir sonraki seçime kadar vakit kazanmak umuduyla hareket ettiğini ifade etmek mümkündür.

Ekonomik istikrar kararları iktidar ve muhalefet arasında Meclis'te tartışmaları da beraberinde getirmişti. Dış İşleri Bakanı Fatih Rüştu Zorlu Meclis'te ekonomik istikrar programı ile alınan dış yardımı savunuyordu. Zorlu'ya göre göre yatırımlara harcanan para ile üretimin artırılması tüketimi ve enflasyonu artırıyordu. CHP lideri İsmet İnönü ise, anlaşmanın çok önceden konuşulduğunu, bazı şartlara bağlı olarak yardımın alındığını, bu şartların kendilerinin 8 yıldır ifade ettikleri hususlar olduğunu dile getiriyordu. Diğer yandan kabul edilen istikrar programı DP'nin 1957 seçimlerinden sonra bazı iç meselelere de etki ediyordu. Örneğin seçimlerden hemen sonra yapılan grup toplantısında milletvekilleri, seğimlerde yaşanan kayıptan sorumlu gördükleri memurlara ilişkin bazı kararlar alınmasını istiyordu. Başbakan Menderes de buna benzer bir düşünceyi grupta paylaşıyordu. Ancak anlaşmanın ardından benzer talepler dile getirildiğinde Menderes bu kez yurt dışından yeni para aldıklarını, bu tür konuşmaların dışarda duyulması durumunda kendilerine para verenlerin, para vermekten vazgeçeceklerini ifade ediyordu.³² Ekonomik istikrar programı DP'nin belirli bir süreliğine nefes almasını sağlıyor, grup konuşmalarında iktisadi meseleler geçmişe göre azalıyordu.

Dış kredinin temini sonrasında uygulanmaya başlayan istikrar programı ihracatı artırmış, 1959 yılının ilk 10 ayında 1958 yılına göre %36'lık bir artış kaydedilmiş, büyüme %4 civarında gerçekleşmişti. Diğer yandan etkisi 1960 yılına kadar sürececek bir durgunluk dönemine de girilmiş, enflasyon %19,8 olarak gerçekleşmişti. Bu DP iktidarı döneminin görülen en yüksek enflasyonuydu. Başbakan Adnan Menderes ise hala umutluydu. İktisadi ve mali istikrar tedbirleri ile ekonomide ve siyasette konjonktürü değiştireceklerine inanıyordu. Lastik, traktör, kamyon, otomobil fabrikaları, boya fabrikası gibi devasa yatırımların yurt dışına

Politikalarına Yeni Bir Yaklaşım." Liberal Düşünce Dergisi, No. 65 (2012): 187-196, s.1-3; Gümüş, Öner, "The Trouble in Public Finance: Moratorium in the Democratic Party Period (1950-1958)." Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 22, no. 88 (2023): 1958-1974, s.1969.

³² DPMGZ, 14.11.1957 s.69; 11.08.1958, s.71-72; 10.12.1959 s.10-11; TBMMZC, 21.08.1958, s.829-830, 845-846.

döviz kaçışına engel olacağını, böyle bir amacın günlük ihtiyaçların ve ızdırapların çukuruna atılmaması gerektiğini düşünüyordu. Kısaca yatırımları durduracak bir istikrar programı uygulamadan yana değildi. Milletvekillerinin kalkınma politikalarının ana amacını anlamamalarına sitem ediyordu. “Dilimde tüy bitmiş denecek kadar tekrar etmek suretiyle arzı izah ettim” diyerek sürekli sıkıntıların aktarılmasından bunalıyordu.³³

Şevket Süreyya Aydemir, DP’nin 1959 yılını değerlendirirken parti için “yoktur” hükmünü veriyordu. Ona göre, bu yıl geçen her gün DP’yi daha da güçsüzleştiriyor ve “son”un yaklaştığını açıkça gösteriyordu. Gerçekten de 1959, siyasi açıdan gerginliğin geri dönülmez bir aşamaya geldiği, ekonomik istikrar programı ile de piyasada durgunluğun had safhaya ulaştığı bir yıldır. Uygulanan istikrar programına rağmen enflasyon %15,1’den %20’ye yükselmiş, ekonomik büyüme 4,1 olarak gerçekleşmişti. Bütçeden köy yolları ve sularının halledilmesi için 1951’de 13 milyon liralık kaynak ayrılırken 1959’da yaşanan enflasyona rağmen sadece 17 milyon lira ayrılabilmişti. Buna karşın yatırımlar söz konusu olduğunda 2 milyar 322 milyon lira harcanabiliyordu. Alınan kararların sıkı şekilde uygulanmasıyla belirli bir zaman sonra bir düzeleme yaşanacağı biliniyordu. Ne var ki yaşanan durgunluk Menderes hükümetini zor durumda bırakıyordu. Nitekim hükümet piyasaların biraz da olsa canlanması için istikrar programında bir miktar gevşemeyi göze almak zorunda kalacaktı.³⁴ Enflasyon, büyüme gibi konularda yaşanan olumsuzluklara rağmen Demokrat Parti’nin 1959 yılı grup konuşmalarına bakıldığında, 1958’in gündem konuları olan ürün darlığından ve döviz kıtlığından nerdeyse hiç söz edilmediği dikkat çekmektedir. Bunda sağlanan dış yardımın önemli bir payı olduğu ifade edilebilir. Ekonomik istikrar kararları sonrasında parti grubunda 1958’e göre bir sessizliğin hakim olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’nin 1950-1953 dönemine ilişkin yapılan hesaplamalar ulusal gelirinin %6 ye kadar yükseldiğini, 1961’de bu oranın %3’e düştüğünü

³³ DPMGZ, 11.08.1958 s.68; 10/12/1959 s.10-11; 15.01.1959, s.130-131; Şule Sevinç Kişi, Demokrat Parti Dönemi, s.103-104.

³⁴ DPMGZ, 19.02.1959 s.55-56; 10/12/1959, s.138; Feridun Cemil Özcan, “Ellibi Yıllarda Türkiye Ekonomisi”, s.66; Şevket Süreyya Aydemir, Menderes’in Dramı 1899-1960, Remzi Kitapevi, İstanbul 1998, s.305; Ahmet F. Özsoy, Türkiye Ekonomisi, s.103.

göstermektedir. 1953 sonrasında başlayan enflasyonist ortam maaşları ve yaşam standartlarını düşürmüş, 1957 seçimlerinin sonuçlarını belirlemede oldukça etkili olmuştur. Buna karşın DP'nin enflasyona neden olsa da büyümeyi önceleyen politikaları, 1950-1959 alt sınıf gruplar ile yarı kırsal kasabalılardan oluşan yeni bir orta sınıf girişimci grubun ortaya çıkışında da etkili olmuştur.³⁵ DP'nin uyguladığı iktisadi politikaların sonuçlarını öngörmediğini söylemek zordur. İktisadi sorunların zaman içinde çözüleceği inancı ve halka sunulan hizmetleri daraltmanın neden olacağı siyasi bedelin ödenmek istenmemesi DP'nin yaşadığı temel iktisadi açmaz olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

1957 seçimleri öncesi yaşanan ekonomik ve siyasi sorunlar, parti içindeki muhalefetin artmasına neden olmuştur. Bu durum DP'nin yönetim anlayışını ve politikalarını sorgulamasına yol açmıştır. Parti içindeki huzursuzluklar, toplantıların sayısını ve etkinliğini azaltmış, iç bütünlüğünü zayıflatmış, muhalefetin etkisini artırmıştır. 1957 yılındaki erken seçim, dışa yansıyan zafer görüntüsünün aksine Demokrat Parti içindeki huzursuzlukları ve eleştirileri şiddetlendirmiştir. Seçim sonuçları partinin gelecekteki stratejilerini ve politikalarını derinden etkilemiştir. Seçim sonrasında da ekonomik göstergelerin kötüye gitmesi, yüksek enflasyon ve döviz rezervlerindeki azalma, partinin politikalarını sürdürülemez hale getirmiştir. 1957 seçimlerinin sonuçlarının ürettiği endişe, ekonomik krizi siyasi bir krize dönüştürmüştür.

Başbakan Adnan Menderes uygulanan politikaları parti grubunda sürekli savunmuş, sorunları geçici ve katlanılması gereken hususlar olarak görmüştür. Seçimler sonrasında Menderes'in partideki milletvekilleriyle anlayış bağı kopmuştur. 1957-1960 dönemindeki DP grubunun büyük oranda gerçeklerin farkında olduğunu, uyarıcı ve eleştirel dil kullanmaktan çekinmediğini söylemek mümkündür. Parti grubunda yaşanan bütün tartışma ve eleştirilere rağmen, grupta konuşulan konular muhalif basına çoğunlukla yansıtılmamıştır.

DP grubu zabıtlarından parti grubunda yaşanan tartışmaların niteliği, parti içi ahengin düzeyi, Başbakan Adnan Menderes ve milletvekillerinin

³⁵ Kemal H. Karpat, "Political Developments in Turkey, 1950-70." Middle Eastern Studies 8, No. 3 (1972):349-375, s.354.

birbirlerine olan söylem ve tavırları gibi pek çok konuda bilgi almak mümkündür. Bu kapsamda DP parti grubu zabıtlarına akademik çalışmalarda daha fazla yer verilmesi, DP'nin söylemlerinin arka planının anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Özellikle 1957 sonrasında artan siyasi gerilimin parti grubundaki yansımaları ve bu gerilime ilişkin yapılan konuşmalar 27 Mayıs 1960'a giden sürecin DP açısından değerlendirilmesinde önemi haizdir.

Kaynakça

Resmi Yayınlar ve Basın Kaynakları

Ankara Telgraf

Cumhuriyet

Demokrat Parti Meclis Grubu Zabıtları (DPMGZ) 1955-1959

Milliyet

TBMM Zabıt Ceridesi (TBMMZC)

Zafer

Zafer Akşam Postası,

Kitap ve Makaleler

Ağaoğlu, Samet, *Arkadaşım Menderes*, İstanbul 1967

Alkan, Mehmet Ö., "Kahve-Kahvaltı ve Çay Tiryakiliği", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İletişim Yay. İstanbul 2020.

Aydemir, Burak, "II. Dünya Savaşı Sonrasında (1945-1950) Türkiye'nin İktisadî Durumu ve Sosyal Hayatta Yaşanan Gelişmeler." *İçtimaiyat* 5, no. 1 (2021), 73-89.

Aydemir, Şevket Süreyya, *Menderes'in Dramı 1899-1960*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1998.

Boratav, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005*, İmge Yayınları, Ankara 2006.

Coşar, Nevin, "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60/01 (2005), 187-196.

Çalık, Ümit, "Demokrat Parti Dönemi İktisat Politikalarına Yeni Bir Yaklaşım", *Liberal Düşünce Dergisi*, no. 65 (2012): 187-196.

Dikilitaş, Osman Sait, *Demokrat Parti Hükümetlerinin Sosyo – Ekonomik Alandaki İcraatları (1950-1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.

Dokuyan, Sabit, *Darbe Yolcunda Üç Yıl 1957-1960*, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2023.

Karpat, Kemal H., "The Turkish Elections of 1957", *The Western Political Quarterly*, 14/2 (1961), 436-459.

Karpat, Kemal H., "Political Developments in Turkey, 1950-70", *Middle Eastern Studies*, 8/3 (1972), 349-375.

Kasapoğlu, Murat, *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye (1950-1960)*, Editör, Libra Kitapçılık ve Yay., İstanbul 2015.

Kişi, Şule Sevinç, "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikası ve Değerlendirilmesi (1950-1960)", *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2005), 93-114.

Kocabaş, Süleyman, *Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yol 1950-1960*, İstanbul 2011.

Kocakılıç, Gizem, "Kıbrıs Meselesinin Genel Seyri", *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3/1 (2021), 57-70.

Küçükkülahlı, Sibel, *1950-1960 Dönemi İktisat Politikalarının Toplumsal Hayata Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.

Öner, Gümüş, "The Trouble in Public Finance: Moratorium in the Democratic Party Period (1950-1958)", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/88 (2023), 1958-1974.

Özcan, Feridun Cemil, "Ellili Yıllarda Türkiye Ekonomisi", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İletişim Yay., İstanbul 2020.

Özsoy, Ahmet F., *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim*, Karahan Kitapevi, Adana 2011.

Som, Can, *Parazitli Demokrasi*, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul 2008.

T.C Dış İşleri Bakanlığı, *Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı*, <https://www.mfa.gov.tr/>, 05.12.2024.

Tuncer, Erol, *1957 Seçimleri*, TESAV Yay., Ankara 2012.

World Economic Survey 1958, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York, 1959.

Yenal, Oktay, *Cumhuriyetin İktisat Tarihi*, Homer Kitabevi, İstanbul 2003.

Yetim, Fahri, *Ulus ve Zafer Gazetelerinin Karşılaştırmalı İncelemesi (1957-1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

Yüksel, Dilek Yiğit, "İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarında Türkiye'de Demokrat Parti (1954-1957)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27 (2011), 97-130.

Extended Abstract

Studies in the literature examine various time periods of the Democratic Party (DP) era and provide significant data in this context. The works of Prof. Dr. Sabit Dokuyan address the situation before 1957 and the subsequent years of the DP, while Osman Sait Dikilitaş and other academic sources explain the reasons for the economic problems after 1957. This study aims to evaluate Turkey's economic situation during the 1957-1960 period through the DP group minutes, thereby contributing to the analysis of the economic process in terms of the internal dynamics of the DP. It is expected that the findings obtained will contribute to the field and lay the groundwork for new research.

The end of World War II led to social, political, and economic changes in many countries, including Turkey. In the post-war period, Turkey sought to open its domestic and foreign policies, requesting \$615 million in aid under the Marshall Plan. This request is directly related to the fundamental problems faced by the country, such as black market activities, high living costs, and a housing crisis. The Democratic Party (DP), which came to power in 1950, adopted a liberal economic approach and took various steps to increase the economic welfare of the people. In this context, credits provided to the private sector and farmers through the Turkish Industrial Development Bank and Agricultural Bank, mechanization in agriculture, and price subsidies were significant factors that increased public satisfaction until 1954.

The economic successes of the DP were influenced by the agricultural product demand created by the Korean War and weather conditions. However, the DP evaluated its achievements independently of these external factors. The adverse effects of weather conditions on agriculture in 1954 forced the party leadership to shift its focus to the industrial sector. Nevertheless, Turkey's status as a low-income domestic market country hindered the desired level of foreign direct investment. In this context, 1954 is considered a crucial turning point for Turkey; as by this year, money emissions increased and significant changes occurred in economic indicators.

During the first term of the DP (1950-1954), there was an emission of 420 million Turkish Lira, while after 1954, this figure rose to 600 million Lira annually. Although this increase aimed to achieve high growth rates, the expansion of the money supply brought about the issue of high living costs starting from 1955. The DP administration preferred to ignore inflation in line with development goals and chose to manage the budget deficit. Prime Minister Menderes acknowledged that development could disrupt certain balances, but believed that enduring temporary hardships would contribute to future economic growth.

The period of 1950-1954 is defined as a welfare period in Turkey where economic growth was high and inflation was low. The economic success achieved through foreign trade and borrowing during this period enhanced the quality of life of the people and resulted in significant support for the DP in the 1954 elections. However, in the post-1954 period, it became clear that liberal foreign trade policies were unsustainable, leading the government to impose restrictive measures on imports. Particularly, the trade deficit and the decrease in foreign exchange reserves brought economic difficulties.

The year 1955 marked a period when the public began to feel economic hardships more intensely. Issues such as coffee shortages prompted people to seek alternative solutions, tarnishing the government's reputation. While economic programs failed to provide adequate solutions, the problems brought about by industry-based development policies persisted. The DP administration did not change its policies, believing these difficulties were temporary.

By 1956, the deteriorations in economic indicators became more evident, with growth rates declining while inflation and external debt increased. Although the government took measures against market shortages, these efforts proved insufficient. The DP's attempts to resolve budget deficits and foreign exchange reserve problems through legal regulations led to a deepening of economic crises.

The period from 1954 to 1957 was a challenging process for the Democratic Party (DP). Economic issues, currency shortages, the Cyprus issue, and both internal and external developments created unrest within the party. The increasing internal opposition and the ineffectiveness of group meetings indicated signs of disintegration within the DP. The reduction in the number of meetings and their formalization suggested an approaching election and increasing internal political unrest.

At the beginning of 1957, issues concerning the economy, price controls, and inflation occupied the agenda. Members of Parliament drew attention to price increases in markets and producer losses, stating that the National Protection Law had lost its effectiveness. As unrest grew within the party, productivity in meetings declined, and members of Parliament complained about the failure of policies. However, the DP administration did not retract its policies, while the opposition harshly criticized economic issues.

By the middle of 1957, the possibility of early elections emerged. Following Prime Minister Menderes' statements and President Celal Bayar's indication that the election was approaching, parties began preparations for the elections. The DP decided on early elections due to economic and political concerns, while the opposition argued that this decision stemmed from worries about the

economy deteriorating and the DP losing power. The laws enacted before the elections and the election results indicated that the reasons for the DP's decision to move the election forward were not adequately evaluated.

The early election results on October 27, 1957, showed that although the Democratic Party (DP) received 48.6% of the votes and elected 424 members of Parliament, it experienced significant losses compared to previous elections. The DP's vote percentage decreased by 9.8% compared to the 1954 elections, with the number of members of Parliament falling from 503 to 424. On the other hand, the Republican People's Party (CHP) increased its vote percentage by 6.3% to 41.4%, electing 178 members of Parliament. The DP lost votes in 60 provinces but only managed to increase its votes in 4 provinces. These results undermined the DP's position in power while leading to disappointment for the CHP. Furthermore, it was emphasized that the DP needed to strengthen its ties with the public and communicate in a language closer to that of the people by changing its political discourse after the elections.

The low public participation in the elections indicated that no significant change was expected in politics and the political arena. The narrow margins in election results revealed the intensity of the competition. The DP felt it was in a constant defensive position following the election, while the stress and sadness felt by Adnan Menderes on election night fueled discussions within the party. In analyzing the election results, Menderes indicated that the losses were related to his own mistakes rather than the opposition's success, emphasizing the need for economic initiatives to keep the party psychologically afloat.

Critiques within the party indicated that the losses stemmed from the attitudes of bureaucrats and universities. DP members of Parliament argued that their losses in the election were not due to the opposition's influence but were linked to the shortcomings of their own organization. Issues such as economic conditions, product shortages in markets, and the inability to meet the public's basic needs also contributed to the election loss. Menderes' responses to these issues in group meetings and his assessment of the election results as a success comparable to a second Korean victory reflected an approach that included both acceptance and denial. This situation illustrated Menderes' disappointment with the election results and his efforts to keep the party afloat.

The year 1958 marked a period of significant economic problems in Turkey. In the middle of the year, the private sector faced difficulties in conducting business due to insufficient foreign exchange reserves necessary for imports, while there were increasing complaints about rapidly rising prices in the construction sector. Kastamonu MP Süleyman Çağlar highlighted the price

increases in construction materials, citing changes in prices from 1952 to 1957 and 1958, emphasizing that prices had increased by 100% in a year. Other members of Parliament expressed that the government had been inadequate in regulating and controlling prices, stating that if the economic problems were not resolved, the party would suffer in the upcoming elections.

The 33% price increases implemented in the spring led to higher prices for basic necessities, provoking criticism from members of Parliament. Prime Minister Adnan Menderes did not want the price increases to be on the agenda, but the opposition was benefiting from this issue. Menderes' assertion that economic problems had grown due to the opposition's attacks further escalated reactions within his party. Particularly, the currency shortage and the deterioration of product quality in the market created significant discomfort among the public, while some members of Parliament criticized Menderes, stating that the government had not adequately addressed the issues.

While defending the economic situation, Menderes claimed that production in Turkey had significantly increased since 1950, but that the current difficulties stemmed from similar situations in the past. Discussions regarding the economy created considerable unrest within the government, with some members of Parliament expressing their concerns about declining quality and loss of public trust. In summary, the economic problems experienced in 1958 increased the challenges faced by both the government and the opposition, leading to a loss of trust among voters.

Since 1954, the lack of focus of private sector investments on industrial investments in Turkey has led to an inability to reach the desired level of exports due to internal production deficiencies. Between 1955 and 1957, a continuous decline in imports was observed, while low prices for certain agricultural and metal products in foreign markets caused these products to be used in the domestic market. However, the external deficits and currency shortages that emerged during this process hindered the stabilization of the economy. In 1955, the European Organization for Economic Cooperation (OEEC) warned that the Turkish economy was on the brink of a crisis. External.